

*Білошанка Юрій Миколайович**молодший науковий співробітник,**Інститут тваринництва Національної академії аграрних наук України*

ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКІВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ: СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ТА ЇХ ФУНКЦІЇ

*Biloshapka Yurii**researcher, Livestock Farming Institute of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine,**<https://orcid.org/0009-0006-3790-1963>*

INFRASTRUCTURES OF AGRICULTURE MARKETS: STRUCTURAL COMPONENTS AND THEIR FUNCTIONS

Анотація.

Стаття присвячена обґрунтуванню функцій та структури інфраструктури ринків у контексті створення умов просування сільськогосподарської продукції до споживача та її значення в розвитку та ефективному функціонуванні аграрного ринку. Узагальнено складові та компоненти інфраструктури ринку, а також елементи інфраструктури ринку, розкрито функції компонентів (розподільча, логістична, комунікаційна, регулююча) інфраструктури ринків агропродовольчої продукції.

Abstract.

The article is devoted to the justification of the functions and structure of the market infrastructure in the context of creating conditions for the promotion of agricultural products to the consumer and its importance in the development and effective functioning of the agricultural market. The components and components of the market infrastructure, as well as the elements of the market infrastructure, are summarized, the functions of the components (distribution, logistics, communication, regulation) of the infrastructure of the markets of agro-food products are disclosed.

Ключові слова: аграрний ринок, інфраструктура аграрного ринку, сільськогосподарська продукція, аграрні товаровиробники, компоненти інфраструктури ринку.

Keywords: agricultural market, agricultural market infrastructure, agricultural products, agricultural producers, market infrastructure components.

Вступ. Ефективне функціонування будь-якої економічної системи потребує належної організації та результативного механізму здобуття фінансових вигод від діяльності суб'єктів господарювання. Одним із головних джерел прибутку для підприємств є збут основної продукції споживачам під час її реалізації. У свою чергу, суб'єкти господарювання здійснюють свої збутові операції на ринку товарів і послуг, ефективність яких визначається організацією та продуктивністю цього ринку. Успішність ринкових процесів залежить від різних чинників, але ключовим є інфраструктурний компонент. В Україні пріоритетним є розвиток сільськогосподарського сектору, оскільки від нього залежить продовольча безпека країни. Однак ефективна діяльність аграрних виробників неможлива без добре організованих ринків сільськогосподарської сировини та продуктів харчування, для чого необхідна відповідна інфраструктура ринку. На жаль, існуюча інфраструктура аграрного ринку в Україні залишає бажати кращого, оскільки багато її компонентів демонструють недостатню координацію та несистемність у роботі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У роботах вітчизняних дослідників, таких як А. Гриценко, Т.Г. Дудар, Т.В. Дудар, Н.М. Міщенко, П.Т. Саблук, А.С. Савощенко, В. Соколов, Б.В. Хухула, О.М. Шпичак, доволі широко розглянуті нау-

кові та прикладні засади розвитку ринкової інфраструктури аграрного сектору економіки. Однак, варто зауважити, не вдалося достатньо деталізувати та структурувати елементи ринкової інфраструктури, пояснити їх системні зв'язки та механізми впливу на виробників і споживачів, а також вивчити механізми раціональної побудови інфраструктури ринків сільськогосподарської продукції та продовольства.

Метою даної статті є розкриття функцій та структури інфраструктури ринків у контексті створення умов просування сільськогосподарської продукції до споживача та її значення в розвитку та ефективному функціонуванні аграрного ринку.

Виклад основного матеріалу. Вивчення терміну «ринкова інфраструктура» у економічній літературі показує, що він почав застосовуватися з 1940-х років. Немає чіткого визначеного моменту, коли ця категорія була введена в науковий обіг. Одні дослідники стверджують, що вперше вона була запропонована Х. Зінгером у 1940-х як «overhead capital». Інші вважають, що її автором є американський економіст П. Розенштейн-Родан, який застосував цей термін вперше у 1955 році [7, с. 23]. Тоді поняття «інфраструктура» означало сукупність суб'єктів галузей, без яких нормальне функціонування виробничих та комерційних процесів у сфері матеріального виробництва було б не-

можливим. Існуючі визначення категорії «інфраструктура» різняться за широтою включення суб'єктів та галузей, які обслуговують сферу матеріального виробництва.

Американські економісти більш конкретно розглядають поняття ринкової інфраструктури, включаючи в неї суб'єкти та результати їх діяльності, які необхідні для нормального функціонування соціально-економічної системи в цілому. З іншого боку, німецькі економісти більш загально тлумачать це поняття, акцентуючи увагу на фізичних складових інфраструктури ринку, таких як транспортні та комунікаційні системи, які забезпечують нормальне функціонування різних галузей економіки та життєдіяльності людей.

Проте без раціональної інфраструктури ринку продукції навіть не можна розглядати можливість ефективного функціонування відповідних галузей виробництва. Тому на теоретичному та методологічному рівнях важливо встановити основи створення ефективних механізмів для побудови раціональної інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції. Інфраструктура ринку виступає як засіб, що забезпечує нормальний хід процесів виробництва та споживання. Розвиток ринкової інфраструктури сприяє зміцненню економічних позицій учасників ринкових процесів, створюючи сприятливі умови для їх діяльності у ключових галузях економіки.

Після проведеного узагальнення можна виділити основні функції інфраструктури товарного ринку:

1. Розподільча, яка включає розподіл товарів, матеріальних цінностей, фінансових і трудових ресурсів між учасниками ринкових процесів.

2. Логістична, що передбачає накопичення, формування товарних партій та їх фізичне переміщення між учасниками ринку.

3. Комунікаційна, яка забезпечує ефективне поширення інформації про попит на продукцію та пропозицію, а також забезпечення доступності маркетингової та кон'юнктурної інформації.

4. Регулююча, яка відновлює і підтримує баланс попиту і пропозиції на ринках.

Враховуючи різні функції, намагатимемося об'єднати окремі елементи, які складають ринкову інфраструктуру і відповідають за функціонування ринків продовольства та сільськогосподарської сировини.

Усі підприємства, які забезпечують ефективну взаємодію учасників ринку, можна віднести до фізичної складової ринкової інфраструктури. Вона включає маркетингові та логістичні компоненти. До цієї складової належать посередницькі, торговельно-посередницькі та торговельні підприємства, транспортні та транспортно-експедиційні компанії, а також підприємства, які спеціалізуються на послугах зі зберігання продукції. Ці установи та підприємства забезпечують проведення операцій з купівлі-продажу сільськогосподарської продукції та продовольства, в яких беруть участь покупці та продавці, і визначають ринкові ціни.

Багато дослідників включають до складу ринкової інфраструктури банки, страхові компанії, брокерські контори та інші установи. У підсистемі фондового ринку виокремлюють фондові біржі та фінансових посередників, які купують та продають цінні папери, інвестиційні фонди та компанії, трастові компанії та інші [6, с. 39]. Ці складові можна розглядати як фінансово-кредитну частину інфраструктури ринку.

Сфера інформації відіграє вирішальну роль у структурі ринкової інфраструктури, оскільки вона забезпечує ефективну взаємодію між учасниками ринку. Рекламні агентства, засоби масової інформації, центри інформаційно-консультаційні, консультативні служби та служби моніторингу цін є ключовими елементами, які виконують комунікаційну функцію в рамках ринкової інфраструктури, утворюючи її основу.

Отже, ринкова інфраструктура сільськогосподарських та продовольчих ринків представляє собою систему суб'єктів та їх взаємодії, яка забезпечує нормальне функціонування ресурсних та товарних ринків, створюючи необхідні умови для задоволення економічних потреб учасників ринку.

Ринкову інфраструктуру складають установи, підприємства та фізичні об'єкти, які виконують різні функції на товарному ринку. Групи цих елементів, організовані за їх функціональним призначенням, утворюють компоненти ринкової інфраструктури. Згідно з проведеними дослідженнями, складовими ринкової інфраструктури в секторі сільського господарства і продовольства є: фізична (маркетингова та логістична) складова, фінансово-кредитна складова та комунікаційна складова (табл. 1).

Функції компонент інфраструктури ринків агропродовольчої продукції

Складові та компоненти інфраструктури ринку		Елементи інфраструктури ринку	Функції інфраструктури ринку			
			розподільча	логістична	комунікаційна	регулююча
Фізична складова	Маркетингова компонента	Торговельно-посередницькі підприємства	•	•		
		Заготівельні підприємства	•	•		
		Товарні біржі	•			•
		Агроторгові домів	•			•
		Підприємства роздрібно́ї торгівлі	•			
		Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи	•	•		•
		Оптові продовольчі ринки	•		•	
	Виставки, ярмарки та ін.	•		•		
	Логістична компонента	Транспортні та транспортно-експедиційні підприємства		•		
		Підприємства галузі зберігання продукції		•		
Фінансово-кредитна складова	Комерційні банки	•			•	
	Кредитні спілки	•			•	
	Агропромислові фінансові групи	•			•	
	Страхові компанії	•			•	
Комунікаційна складова	Засоби масової інформації			•		
	Рекламні агенції			•		
	Інформаційно-консультаційні служби			•		
	Дорадчі служби			•	•	
	Науково-дослідні центри			•		
	Центри цінового моніторингу			•	•	

Структурування елементів ринкової інфраструктури на внутрішніх ринках України відбувається органічно за участю виробників та комерційних структур, що беруть участь у розподілі продукції. Ринки продовольства та сільськогосподарської продукції в країні перебувають на ранніх стадіях розвитку й потребують гармонізації інтересів учасників.

Елементи фізичної інфраструктури ринку формують існуючі канали розподілу продукції та потоки фінансів та товарів, включаючи фінансово-кредитні та комунікаційні аспекти. Проте сучасний стан ринкової інфраструктури часто не сприяє створенню сприятливих торговельних відносин між виробниками та посередниками, що може призводити до того, що виробники навіть не мають достатньо коштів на забезпечення продовження своєї діяльності.

Вирішення цієї проблеми можливе лише за умови, що держава вживатиме регулюючих заходів, спрямованих на активізацію розвитку інфраструктурних компонентів ринків. Це дозволить збільшити конкуренцію у сфері обігу та надати виробникам можливість вибирати оптимальні канали розподілу продукції для досягнення максимальних результатів.

Більшість проблем на внутрішніх ринках продовольства та аграрної продукції пов'язані з нескординованістю інфраструктури, що призводить до

непослідовного здійснення інтересів учасників цих ринків та зниження ефективності виробництва.

Вирішення цих проблем вимагає адаптації теоретичних та методологічних основ побудови ринкової інфраструктури до сучасних умов, включаючи чітке визначення складових та функцій інфраструктури. Слід виділити розподільчу, логістичну, комунікаційну та регулюючу функції ринкової інфраструктури, а також її фізичну, фінансово-кредитну та комунікаційну складові. Фізичні елементи інфраструктури можна розділити на маркетингову та логістичну компоненти відповідно до їх функціонального навантаження.

На сьогоднішній день формування інфраструктури ринків продовольства та аграрної продукції відбувається без системного підходу та має спонтанний характер. Тому необхідно активне втручання держави для інтенсифікації створення та розвитку окремих елементів інфраструктури цих ринків через прямий або опосередкований регулюючий вплив.

Висновки. Отже, розглядаючи основні функції інфраструктури товарного ринку, можна виділити кілька ключових аспектів: розподільча функція, яка полягає у розподілі ресурсів між учасниками ринкових процесів; логістична функція, що охоплює накопичення та переміщення товарів між учасниками ринку; комунікаційна функція, яка забезпечує ефективний обмін інформацією про попит

та пропозицію на ринку; регулююча функція, спрямована на забезпечення балансу попиту і пропозиції. Ці функції об'єднують окремі елементи ринкової інфраструктури, які забезпечують функціонування ринків продовольства та сільськогосподарської сировини. У цьому контексті, ринкова інфраструктура включає фізичні об'єкти та установи, що забезпечують ефективну взаємодію учасників ринку. Зокрема, це включає маркетингові та логістичні компоненти, які відіграють важливу роль у проведенні операцій з купівлі-продажу сільськогосподарської продукції та продовольства. Також до складових інфраструктури належать фінансово-кредитна складова, яка включає банки та інші фінансові установи, а також комунікаційна складова, яка забезпечує обмін інформацією між учасниками ринку. Усі ці складові сприяють нормальному функціонуванню ринків та задоволенню економічних потреб їх учасників.

Список літератури:

1. Варцаба Н.С. Сутність, види та функції інфраструктури ринку. Бізнес-навігатор. 2018. Вип. 5 (48). С. 9-12.
2. Дудар Т.Г., Дудар Т.В. Формування ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції: теорія, методика, перспективи: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2009. 246 с.
3. Квятко Т.М., Руденко С.В., Миколенко І.Г. Концептуальні принципи стратегічного управління конкурентною поведінкою сільськогосподарських підприємств. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2018. № 2. С. 48-53.
4. Коваленко Ю.С. Аграрний ринок України: організація та управління. Київ: ІАЕ УААН, 1998. 108 с.
5. Міщенко Н.М. Формування інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції. Економіка АПК. 2014. № 5. С. 115-121.
6. Основи організації сільськогосподарського ринку / Саблук П.Т., Карич Д.Я., Коваленко Ю.С та ін. Київ: ННЦ «ІАЕ», 1997. 188 с.
7. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції (практичний посібник); За ред. Саблука П.Т., Алексійчука В.М.. Київ, 2000. 452 с.
8. Хахула Б.В. Теоретичні основи функціонування і розвитку агропродовольчих ринків в умовах посилення глобалізаційних процесів. Економіка та держава. 2018. № 10. С. 76-80.